

Veli ve Öğrenci Bakış Açısıyla Sorumluluk Değeri

Asuman ERGÜN¹ ve Sevgi KOÇ²

Öz

Ailede başlayan değer kazanım süreci okul ile devam etmektedir. Okuldaki değer eğitiminin etkili olabilmesi öğrencilerin ve velilerinin değer eğitimi konusunda bilinçli olmasını gerektirmektedir. Sorumluluk değeri kişinin davranışlarının farkında olması ve sonuçlarını üstlenmesidir. Bu çalışmanın temel amacı, ilkököl öğrencilerinin ve bu öğrenci velilerinin sorumluluk değerine ilişkin algılarını ortaya koymaktır. Bu genel amaç doğrultusunda “Sorumluluk denilince ne anlıyorsunuz?”, “Sorumluluk sahibi insanlar hangi özelliklere sahip olur?”, “Kendinizi sorumluluk sahibi olarak görüyor musunuz?” ve “Sorumluluklarınızı yerine getirdiğinizde ve sorumluluklarınızı yerine getirmediğinizde neler hissedersiniz?” sorularına cevap aranmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 yılı bahar döneminde Bayburt ilindeki bir ilköğretim okulunda ikinci sınıfta öğrenim gören 20 gönüllü öğrenci ve bu 20 öğrencinin velisi gönüllü katılım sağlayarak oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları değerlendirildiğinde velilerde aileye karşı sorumluluk, vatandaşlık sorumluluğu, topluma karşı sorumluluk ve görev bilinci olmak üzere dört tema tespit edilmiştir. Öğrencilerde sorumluluk algısı aileye karşı sorumluluk, akademik sorumluluk, çevreye karşı sorumluluk ve görev bilinci olmak üzere dört tema olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Sorumluluk, Aile

Responsibility Value from Parent and Student Perspective

Abstract

The value acquisition process that started in the family continues with the school. Students and their parents need to be being conscious about value education to keep effective value education in school. The value of responsibility is to be aware of one's behavior and undertake the results. The main purpose of this study is to reveal primary school students and their parents' perceptions regarding the value of responsibility. In line with this general purpose “What do you understand when it comes to responsibility?”, “What features does it have responsible people?”, “Do you see yourself as responsible?”, and “What do you feel when you fulfill and do not fulfill your responsibilities?” were sought answer to the questions. Phenomenology, one of the qualitative researches patterns, was used in the research. The study group of the study was formed by the voluntary participation of 20 volunteer students studying in the second grade in Bayburt in the spring term of 2019-2020 and the parents of these 20 students. Semi – structured interview form was used to collected the data. Descriptive analysis was used in the analysis of the data. When the findings of the research are evaluated, the value of responsibility in parents is determined in four themes: responsibility towards the family, responsibility of citizenship, responsibility towards the society and duty awareness. Perceptions of responsibility in students is determined in four themes: responsibility towards family, academic responsibility, responsibility towards environmental and duty awareness.

Key Words: Value, Responsibility, Family

Atıf İçin / Please Cite As:

Ergün, A. ve Koç, S. (2022). Veli ve öğrenci bakış açısıyla sorumluluk değeri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(4), 1386-1400.

Geliş Tarihi / Received Date: 13.10.2021

Kabul Tarihi / Accepted Date: 14.04.2022

¹Öğretmen - MEB Bayburt Şehit Oktay Altuntaş İlkokulu, asu.krc6@gmail.com

 ORCID: 0000-0003-3962-5000

² Dr. Öğr. Üyesi - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, sevgikoc@yyu.edu.tr

 ORCID: 0000-0002-3023-4102

Giriş

Bireylerde bilişsel gelişimin desteklenmesi ve insani değerlerin kazandırılmasında okullardaki eğitim sũreçlerinin katkısı ˆnemlidir. Platon, eğitimi bilgilendirme olarak değil kişiye iyiye yˆneltme ve doğuştan var olan potansiyeli ortaya ˆıkarma olarak ele almıştır (Eyũpoęlu ve Cimcoz, 2019, s. 236). İnsanca yaşanabilir bir toplum oluşturmak iˆin eğitimin bilişsel boyutunun yanı sıra etkili bir değer ve karakter eğitimi ile desteklenmesi gerekmektedir.

Değerin kavramsal olarak ne olduğuna dair pek ˆok bilimsel ˆalıřma ve araştırma yapılırsa da birˆok disiplin tarafından ele alındığı iˆin tam olarak ne iˆerdięine ilişkin ittifak yapılamamıştır. Bu durum değerin ˆeřitli anlamlarının ortaya ˆıkmasına neden olmuştur (Ulusoy ve Dilmaˆ, 2018, s. 5). Bireyin kişilerle olan ilişkilerinde yakın ˆevresi, gelecek ve geˆmiř bağlarıyla bũtœnlœk oluşturmasının temelini değer ile ilişkilendirmiştir. İnsan, yapı ˆzellięi olarak kendisini, başka kişileri, olayları, durumları ve tek tek Şeyleri değerlendirmektedir. Kişi, değerlendirmeyi yaparken kendisinin değerine uygun ve geˆerlikte olan genel değer yargılarına gˆre yapmaktadır (Kuˆuradi, 2016, s. 5). İnsanın değer koyan bir varlık olduğunu koyduğu değerlere bağlanan bir varlık olmasıyla yani eylemlerini değerlere gˆre ayarlamasının ve hareket etmesinin onu diğer canlılardan ayıran ˆzelliklerden birisi olduğunu belirtmiştir (Bolay, 2004, s. 60). Değerler kişinin zihinsel ve duygusal yˆnœnũ ifade ederler (Ulusoy ve Dilmaˆ, 2018, s. 8).

Deęerler davranışlarımızın ūzerinde etkin bir rol oynamaktadır. Her değerin davranışlarımız ūzerindeki belirleyicilik dũzeyi aynı olmamaktadır. Toplum tarafından desteklenen ve onay alan değerlerin bireydeki etkisi arttıkˆa onaylanmayan değerler bireydeki etkisini yitirir. Kiřiden kişiye değiştiği gibi kişide zaman iˆerisinde değişebilir. Kiři eylemlerde bulunurken değerleri referans noktası olarak gˆrœr. Deęerler kœltœr iˆerisinde Őekillenip, kœltœrũ yˆnlendirici ˆzellięe sahiptir (Bolay, 2004, s. 69; Ulusoy ve Dilmaˆ, 2018, s. 21).

Kiřinin sahip olduğu değerler, gelecekteki bakış aˆısını, kişiliğini, hayatını belirleyecek etkenlerdir. Bu yũzden bireyin değerlerinin farkına varması, bu değerleri kazanması, yeni değerler edinmesi sonunda da bu değerleri kişiliğinin temel taşları haline getirmesi gerekmektedir. Hayat boyu devam edecek değer kazanma, kazandırma sũreˆlerine değerler eğitimi denilmektedir (Yaman, 2016, s. 18). 1739 Sayılı Milli Eęitim Temel Kanunu'nun genel amaˆlarının ikinci maddesi, bireylerin; beden, zihin, ruh ve duygu bakımlarından sağlıklı ve dengeli Őekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hũr ve bilimsel dũřœnme gũcœne, geniş bir dũnya gˆrœřœne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teřebbũse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek amaˆlamaktadır (Milli Eęitim Temel Kanunu, 1973, s. 5101). Bu amaca uygun olarak, ˆęretim programlarında değerler eğitimine yer verilmektedir. Hem ˆęretim programlarında hem de değer sınıflandırılmasında sorumluluk değeri yer almaktadır. Sorumluluk tanımını Tũrk Dil Kurumu (2018), kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuˆlarını ūstlenmesi, mesuliyet Őeklinde aˆıklamaktadır.

Sorumluluk, bireyin davranışlarının ve durumlarının farkında olması ve sonuˆlarını ūstlenmesidir. Bireylerin ileride sağlıklı ruh haline erişebilmesinde ˆocuklu yıllarından itibaren kazandırılan yetilerden olan sorumluluk; yetişkin bireyin kendini gerˆekleřtirirken ve ihtiyaˆlarını giderirken ilkeli, ˆatıřmayan, ˆzsaygısı ve toplumsal saygısı olan, onurlu ve erdemli bir kiři olmasında en etkin karakter ˆzellięidir (ˆzen, 2015, s. 9). Sorumluluk, kendimiz, ailemiz ve toplumumuz iˆin yapmamız gerekenleri iˆimizden gelerek, isteyerek yapmaktır (Aydın, 2013, s. 1). Sorumluluk, Schwartz (1992, s. 7) değer sınıflamasında iyilikseverlik iˆinde yer almaktadır. İyilikseverlik, kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gˆzetmek ve geliştirmektir. Lickona (1991, s.43) saygı ve sorumluluk değerlerini, bireyin hem kişisel gelişimi, iletişim ve ilişkileri hem de demokratik, adil, barıřˆıl ve insanlı bir ortam iˆin temel değerler olarak ele almaktadır. Dũrœtlœk, adalet, merhamet, hořgˆrœ gibi değerler ise saygı ve sorumluluk değerlerinin farklı Őekilleridir. Lickona (1991, s. 44), eęer diğer insanlara saygı gˆsterir ve değer verirsek onlara karşı sorumluluk hissederiz. Ayrıca sorumluluğu gũvenilir olmak, başkalarını hayal kırıklığına uğratmamak, herhangi bir iři ya da gˆrevi-ailede, okulda, işyerinde- yerine getirirken elinizden gelenin en iyisini yapmak anlamında kullanmıştır. Lickona (1991, s. 45), haklar ahlakın vazgeˆilmez bir parˆasıdır ve zamanın ahlaki zorluklarından biri haklar ve sorumluluklar arasında denge kurmak ve her ikisinde de gũclœ bir anlayışa sahip genˆer yetiştirmek olarak değerlendirmiştir. Such ve Walker (2006), sorumluluk, ˆocukların ve ailelerin politika ve kamuoyu tartışmalarında anahtar bir kavram olarak bir yandan, ebeveynlerin ˆocukların esenliğinden sorumlu oldukları varsayılır, ˆteyandan ˆocuklar ve genˆerlerin sorumsuz davranışlarından dolayı suˆlanmaktadır.

Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde; Deveci ve Selanik-Ay (2009, s. 171) çalışmasında ilköğretim öğrencilerine günlük tutturarak, günlük yaşamda bulunan değerleri belirlemişlerdir ve bu günlüklerde en çok sorumluluk değerinin yer aldığı görülmüştür. Dilmaç (2007, s. 92) hazırladığı insani değerler eğitimi ile öğrencilerin insani değerleri kazanımına etkilerini incelemiş ve sorumluluk, arkadaşlık, barışçı olma, saygı, dürüstlük ve hoşgörü düzeylerinde artış olduğunu ortaya koymuştur. Aktepe (2015, s. 1527) yaptığı çalışmada sorumluluk değerinin geliştirilmesi için öğrencilere performans görevi verilmiştir. Performans görevi verilen çocukların sorumluluk değerine yönelik olumlu tutum geliştirdiği görülmüştür. Sezer ve Çoban (2016, s. 33), yaptığı çalışmada zihin haritası formları hazırlamış ve öğrencilere sorumluluk ifadesinin kendilerinde neleri çağrıştırdığı incelemiş ve ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değeri algılarının ne olduğu ve sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmiştir. Çelikkaya ve Kürümlüoğlu (2017, s. 258) yaptıkları çalışmada öğrenci, öğretmen ve velilerin değer hiyerarşisi ve gerekçelerini ortaya koymuştur. Bu çalışmada öğrenci, öğretmen ve velilerin değer hiyerarşisinde sorumluluk değeri ilk beşe girmiştir. Özerbaş ve Gündüz (2014, s. 529), ilkokul 3. sınıf hayat bilgisi dersinde sorumluluk değerinin proje tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrenci tutumlarına etkisini inceledikleri çalışmada deney grubundaki öğrencilerin öz bakım ve görev bilinci anlamında tutum puanlarında artış görülmüştür. Öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmeleri, aktif katılımın olması ve kalıcı öğrenmenin sağlanabilmesi için proje tabanlı öğretim uygulamalarının yapılmasını önermişlerdir. Sağlam ve Kaplancı (2020, s. 646), ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sorumluluk düzeylerini çeşitli değişkenler açısından inceledikleri çalışmada ilkokul öğrencilerinin sorumluluk düzeylerinin üst seviyeye yakın olduğunu belirtmişlerdir. Uzunkol ve Yel (2016, s. 285), çalışmalarında hayat bilgisi dersinde uygulanan değer analizi yaklaşımını temel alan yapılandırılmış saygı ve sorumluluk temelli değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, empati düzeyleri ve sosyal problem çözme becerileri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Değer eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeylerini artırmada etkili olmadığı ancak sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeyleri üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu görülmüştür. Demir ve Merter (2019, s. 32), hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan sorumluluk değerini kazandırmada değer aktarma yaklaşımını kullanmışlardır. Öğrencilere ailevi ve kişisel sorumlulukları kazandırmada olumlu değişim sağlandığını belirtmişlerdir.

Eğitim süreçlerinde değer öğretimi geniş çapta hem ulusal hem uluslararası platformda tartışıldığı ve iyi eğitim görmüş öğretmenlerin değer öğretiminde etkili olduğu bilinmektedir (Çetin, Çetin ve Bingöl, 2021). Ayrıca diğer çalışmalar incelendiğinde Altunok-Çal ve Yeşil (2019), okul öncesi dönem çocuklarının sorumlu davranma düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiş ölçekleri bulunmaktadır. Yeşil (2013), ortaöğretim öğrencilerinin okul öğrenmelerindeki öğrenme sorumluluklarını yerine getirme düzeyleri incelemiştir. Kiranlı-Güngör ve Bostan-Güzel (2017), 5 ile 6 yaş aralığında 26 öğrenci ile dezavantajlı düzeydeki bir okulda farklı aktivitelerle sorumluluk değerini öğretmeye çalıştıkları çalışmada sorumluluk değeri uygulamalarının hem öğrenciler hem de veliler için yararlı olduğu görülmüştür. Değer kazanımı ailede başlamaktadır ve bireylerin kimlik ve kişiliklerinin oluşmasında önemli bir paya sahiptir. Birey okul yaşına gelinceye kadar aileden değerleri kazanmakta okul yaşına geldikten sonra değerleri aile ve okulla birlikte sürdürmektedir. Okuldaki değer eğitiminin etkili yürütülebilmesi velilerin bu süreçte değer eğitimi noktasında bilinçli olmasını gerektirmektedir. Öğrencilerin kazanacakları değerlerin farkında olması, bilinçlenmesi de bu sürecin bir parçasıdır. Bu nedenle velilerin ve öğrencilerin sorumluluk değerine ilişkin algılarının belirlenmesi, eksiklerin görülmesi yapılacak çalışmalar için önemlidir.

Bu çalışmanın temel amacı, ilkokul öğrencilerinin ve bu öğrenci velilerinin sorumluluk değerine ilişkin algılarını ortaya koymaktır. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmada öğrencilere şu sorular sorularak yanıt aranmıştır:

1. Sorumluluk denilince ne anlıyorsunuz?
2. Sorumluluk sahibi insanlar hangi özelliklere sahip olur?
3. Kendinizi sorumluluk sahibi olarak görüyor musunuz?
4. Sorumluluklarınızı yerine getirdiğinizde neler hissedersiniz?
5. Sorumluluklarınızı yerine getirmediğinizde neler hissedersiniz?
6. Sorumluluk değerinin kazanılmasında kimleri örnek alıyorsunuz? Neden?
- 7.a. Ailede sorumluluklarınız var mı? Varsa nelerdir?
- 7.b. Okulda sorumluluklarınız var mı? Varsa nelerdir?
- 7.c. Toplumda sorumluluklarınız var mı? Varsa nelerdir?

Genel amaç doğrultusunda araştırmada velilere şu sorular sorularak yanıt aranmıştır:

1. Sorumluluk denilince ne anlıyorsunuz?
2. Sorumluluk sahibi insanlar hangi özelliklere sahip olur?
3. Kendinizi sorumluluk sahibi olarak görüyor musunuz?
- 4.Sorumluluklarınızı yerine getirdiğinizde neler hissedersiniz?
- 5.Sorumluluklarınızı yerine getirmediğinizde neler hissedersiniz?
- 6.a. Sorumluluk değerinin kazandırılmasında çocuğunuza örnek olduğunuzu düşünüyor musunuz?
- 6.b. Sorumluluk değerinin kazandırılmasında çocuğunuza nasıl örnek olduğunu düşünüyorsunuz?

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim kullanılmıştır. Olgubilim alışması, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Bize tamamen yabancı olmayan aynı zamanda da anlamını tam olarak kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlar (Yıldırım ve şimşek, 2018, s. 69). Olgubilim, bir olguyla ilgili bireysel deneyimleri evrensel nitelikteki bir açıklamaya indirgemektedir (Creswell, 2018, s. 77).

Çalışma Grubu

Araştırmanın alışma grubunu, 2019-2020 yılı bahar döneminde Bayburt ili Aydıntepe ilçesi şehit Oktay Altuntaş İlkokulu 2-B sınıfında öğrenim gören 20 gönüllü ğrenci ve bu 20 öğrencinin velisi gönüllü olarak katılım sağlayarak oluşturmuştur. Çalışmada araştırmacının bu okulda görev yapıyor olması sebebiyle kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır.

Veli zelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1' de yer almaktadır.

Tablo 1. Velilerin Kişisel zelliklerine İlişkin Bilgiler

Kod	Yakınlığı	Yaşı	Eğitim Düzeyi	Mesleği
V1	Baba	47	İlkokul	İnşaat/Serbest Meslek
V2	Abla	20	Lisans	-
V3	Anne	37	Lise	Ev Hanımı
V4	Anne	47	İlkokul	Ev Hanımı
V5	Anne	47	İlkokul	Ev Hanımı
V6	Baba	41	İlkokul	Serbest Meslek
V7	Anne	45	İlkokul	Ev Hanımı
V8	Anne	43	İlkokul	Ev Hanımı
V9	Anne	29	İlkokul	Ev Hanımı
V10	Anne	35	İlkokul	Ev Hanımı
V11	Anne	39	İlkokul	Ev Hanımı
V12	Anne	35	İlkokul	Ev Hanımı
V13	Anne	30	İlkokul	Ev Hanımı
V14	Anne	36	İlkokul	Ev Hanımı/Kursiyer
V15	Anne	30	İlkokul	Ev Hanımı
V16	Anne	43	İlkokul	Ev Hanımı
V17	Anne	34	İlkokul	Ev Hanımı
V18	Anne	30	Lise Terk	Ev Hanımı
V19	Anne	40	İlkokul	Ev Hanımı
V20	Anne	32	Lise Terk	Müşteri Temsilcisi

Tablo 1 incelendiğinde, 18 anne, 2 baba ve 1 abla veli olarak yer almaktadır. Velilerin yaş aralığı 20-47 arasındadır. 16 ilkokul, 2 lise terk, 1 lise ve 1 lisans eğitim düzeyinde veli yer almaktadır. 2 serbest meslek, 1 müşteri temsilcisi ve 16 veli ev hanımı olarak meslek grupları içerisinde yer almaktadır. Öğrencilerden 14 kız ve 6 kız ğrenci çalışmaya katılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veli ve ğrenci görüşme formları ayrı ayrı oluşturulmuştur. Öğrencilere yönelik 7 soru, velilere yönelik 6 soru hazırlanmıştır. Görüşme formlarının oluşturulma sürecinde eğitim bilimleri alanında iki uzman ve iki sınıf öğretmeninden görüş alınmıştır. Uzmanların ve sınıf ğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda birtakım düzeltmeler yapılarak forma son şekli verilmiştir. Öğrenci ve velilerle birebir görüşme yapılmıştır. Velilerle yapılan görüşmeler yaklaşık 15-20 dakika sürmüş ve katılımcıların ad-soyadlarına araştırmada yer verilmemiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmeler de 20-25 dakika sürmüş ve katılımcı öğrencilerin ad-soyadlarına

araştırmada yer verilmemiştir. Görüşmeler ses kayıtları ve yazılı dokümanlar aracılığıyla elde edilmiştir. Görüşmelerden sonra katılımcılardan elde edilen veriler görüşmecilerle paylaşılmış ve bir kez daha konuya ilişkin ifadeleri teyit edilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde temel amaç araştırmaya konu olanın tanımlanması ve bu kültürü oluşturan bireylerin ya da grupların algılarının, deneyimlerinin ve tutumlarının kendi bakış açılarından aktarılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 69). Verilerin çözümlenmesinde her katılımcıya bir kod verilmiştir. Veliler için V1, V2, V3; öğrenciler için Ö1, Ö2, Ö3 kodları kullanılmıştır. Verilere göre temalar oluşturulmuştur. Kodlar birbirleriyle ilişkilerine göre sınıflandırılmıştır. Kodlamalar sonucunda belirlenen ana temalara bağlı alt temalar oluşturulmuştur. Katılımcıların tüm görüşleri araştırmaya dahil edilmiştir. Bulgular tablolara aktarılmış ve katılımcıların ifadeleri alıntılanarak yer verilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde güvenilirliği sağlamak için veriler iki araştırmacı tarafından okunup kodlanmış ve kodlayıcılar arası uyum ve tutarlılık karşılaştırılmıştır.

Bulgular

Veli görüşlerine göre çözümlenen veriler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Veli Görüşlerine Göre Bulgular

1. Sorumluluk algıları	Aileye Karşı Sorumluluk Teması	Çocukları ve eşlerinin sorumluluğu (12) Evin sorumluluğu (8) Anne baba olmanın sorumluluğu (4)
	Vatandaşlık Teması	Vatani ve milleti sevmek (1) Misafirlerin sorumluluğu (1) Akrabaların sorumluluğu (3)
	Topluma Karşı Sorumluluk Teması	Arkadaşların sorumluluğu (1) Komşuların sorumluluğu (1) Yükümlülük hissetmek (1)
	Görev Bilinci Teması	Bir işi özenle yapmak (6) Üzerimize düşen görevler (4)
		Hedefli, planlı, çalışkan (3) Akıllı, düşünceli, bilinçli (3) Herkesi düşünen, bencil olmayan, duyarlı (4) Çocuklarına her konuda eğitim veren (2) Sabırlı, kararlı (3) Güvenilir, dürüst (2)
2. Sorumluluk Sahibi İnsan Özellikleri	Sorumluluk sahibi olarak görüyorum (19)	Sorumluluk sahibi olarak görmüyorum (1)
3. Kendilerini nasıl algıladıkları	Mutlu, huzurlu (14) Rahat (7) Yorucu (2)	Kendine güven (1) İstekli (1) İyi (1)
4. Sorumluluklarınızı yerine getirdiğinizde nasıl hissedersiniz	Üzüntü (9) Suçluluk (5)	Rahatsız (5) Huzursuz (4)
5. Sorumluluklarınızı yerine getirmediğinizde neler hissedersiniz?	Düşünüyorum (9) Gayret ediyorum/Elimden geldiği kadar (5) Bilemiyorum (3)	Çoğu zaman (2) Düşünmüyorum (1)
6.a. Çocuğunuza örnek olduğunuzu düşünüyor musunuz?	Söyleyerek, yönlendirerek, anlatarak (15) Davranışlarla (6)	Her ihtiyacını karşılayarak (2) Dikkatli ve kontrollü bir şekilde (2)
6.b. Nasıl örnek oluyorsunuz?		

Öğrenci görüşlerine göre çözümlenen veriler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Öğrenci Görüşlerine Göre Bulgular

1. Sorumluluk algıları	Aileye Karşı Sorumluluk Teması	Aileme yardım etmek (1) Anne babamın sözünü dinlemek (2) Odamı toplamak (1) Ev işlerine yardım etmek (1) Ödevlerimi yapmak (5)
	Akademik Sorumluluk Teması	Ders çalışmak (4) Kitap okumak (1) Çöp atmamak (1)
	Çevreye Karşı Sorumluluk Teması	Yapmamız gereken işler (7) Bir şeyi üstlenmek, yerine getirmek (1) Verilen işleri düzgün bir şekilde yapmak (2)
	Görev Bilinci Teması	Bilmiyorum, aklıma gelmiyor (6) Akıllı, çalışkan (3) Görevlerini yerine getirme (5) Verdiği sözü tutma (2) İyi davrananlar (4) Dürüst (1) İşlerini zamanında yapma, planlı olma (3)
2. Sorumluluk Sahibi İnsan Özellikleri	Sorumluluk sahibi olarak görüyorum (17) Sorumluluk sahibi olarak görmüyorum (2) Bazen sorumluluk sahibi olarak görüyorum (1)	
3. Kendilerini nasıl algıladıkları	Mutlu, huzurlu, güzel (16) İyi biri hissetme (6)	Hiçbir şey hissetmeme (1)
4. Sorumluluklarınızı yerine getirdiğinizde nasıl hissedersiniz	Kötü (10) Üzüntü (6)	Mutsuz (2) Boşta gezen biri gibi (1)
5. Sorumluluklarınızı yerine getirmediğinizde neler hissedersiniz?	Anne (14) Abla (4) Abi (2) Öğretmen (1)	Dede (1) Teyze (1) Hiç kimse (1)
6. Sorumluluk değerinin kazanılmasında kimleri örnek alıyorsunuz?	Anneye yardım (4) Odamı, kıyafetlerimi, oyuncakları toplamak (8) Yatağımı düzeltmek (4) Sofrayı hazırlamaya yardım etmek (4)	Söz dinlemek (2) Kardeşe bakmak (1) Su ve ekmek almak (1)
7.a. Ailedeki sorumluluklar	Ödevleri yapmak (12) Öğretmenimin sözünü dinlemek (8) Dersi dinlemek (3) Çöp atmamak, çevreyi temiz tutmak (3) Öğretmenime, müdüre karşı saygılı olmak (3)	Kapıyı çarpmamak, eşyalara zarar vermemek (2) Kitap okumak (2) Sıramı çantamı düzenli tutmak (2) Sorumluluğum yok (2)
7.b. Okuldaki Sorumluluklar	İnsanlara karşı saygılı ve sevgili olmak (11) İnsanlara, yaşlılara yardım etmek (5) Çevreyi temiz tutmak, korumak (4) Sorumluluğum yok (4)	Büyüklerimi aramak, saygılı olmak (1) İyilik yapmak (1) İnsanlara kötü davranmamak, dalga geçmemek, arkasından kötü söz söylememek (1)
7.c. Toplumdaki sorumluluklar		

Veli ve öğrencilerin sorumluluk kavramına ilişkin algılarına dair bulgular

Velilerin, “Sorumluluk denilince ne anlıyorsunuz?” sorusuna vermiş olduklarını yanıtlar incelenmiş, analiz edilmiş ve benzerlikleri açısından gruplandırılmıştır. *Aileye karşı sorumluluk, vatandaşlık sorumluluğu, topluma karşı sorumluluk ve görev bilinci* olmak üzere dört temada ele alınmıştır. Öğrencilerin, “sorumluluk

denilince ne anlıyorsunuz?” sorusuna ilişkin cevapları incelendiğinde; *aileye karşı sorumluluk, akademik sorumluluk, çevreye karşı sorumluluk ve görev bilinci* olarak dört temada ele alınmıştır.

Aileye karşı sorumluluk temasında veli ve öğrenci görüşlerine ilişkin bazılarının ifadeleri şöyledir:

V1: *Çocuklarımla gelecekteki benim sorumluluğum. Onların ileride iyi bir hayata, iyi bir işe sahip olmaları. Onları kimseye muhtaç etmemek, okulları olsun, giyimini kuşama, harçlıkları her şeyi benim sorumluluğum.*

V6: *Çocuğumun her türlü giyiminden bakımından, dersinden okuluna her konuda destek olmak sorumluluğudur. Babalık görevimi yapıyorum.*

V10: *En önemli sorumluluk anne olmak. Her şeyin sıkıntısını sen çekiyorsun, her şeyin başı sorumluluk.*

V15: *Sorumluluk, yemek pişirmek, ev temizliği, eşimin hizmetlerini görmek, çocukların bakımı, çocukların ihtiyaçlarını karşılamak.*

Öğrencilerin, aileye karşı sorumluluk temasında; *anne ve baba sözünü dinleme, aileye yardım etme, ev işlerine yardım etme* gibi kodlar gelmektedir.

Ö5: *Sorumluluk denilince aklıma aileme yardım etmek, annemin babamın sözünü dinlemek geliyor.*

Ö13: *Annem bana bir şey dediği zaman onu yapmam lazım.*

Vatandaşlık sorumluluğu teması velilerin cevaplarıyla elde edilen bir temadır ve bu temaya ilişkin velinin ifadeleri şöyledir:

V12: *Vatam ve milleti de düşünmemiz gerekiyor. Kendimizi için değil sadece vatan, millet için de sorumluluğumuz vardır.*

Topluma karşı olan sorumluluk teması veli görüşlerinden elde edilen bir temadır ve velilerin bazılarının ifadeleri şöyledir:

V5: *Ailede ne gerekiyorsa yaparsın. Ailen, çocuğun, büyüklerin sorumluluğunu üstlenirsin. Ev annesi olunca sorumluluklarını üstleniyorsun. Misafirlerden sorumlusun.*

V10: *Komşuya, akrabama, arkadaşına karşı sorumluluklarım da var. Karşı tarafı da düşünüyorsun.*

V12: *Akrabalar için de sorumluluklarımız vardır.*

Görev bilinci temasına ilişkin veli ve öğrencilerin bazılarının ifadeleri şöyledir:

V20: *Üzerime düşen görevler, vazife, yapmam gereken işlerdir.*

V2: *Yükümlülük hissettiğimiz işlerdir.*

V9: *Mesela benim görevim olduğunu biliyorum, onu yapıyorum. Verilen işleri yapıyorum.*

Öğrencilerin görev bilinci temasına ilişkin olarak; *yapmamız gerekenler, işler (7), verilen işleri düzgün bir şekilde yapmak (2) ve bir şeyi üstlenmek, yerine getirmek (1)* cevapları verilmiştir.

Görev bilinci grubundaki öğrencilerden bazılarının ifadeleri şöyledir:

Ö19: *Verilen işleri düzgün bir şekilde yerine getirmektir.*

Ö8: *Bir şeyi üstlenmek onu yerine getirmektir.*

Ö7: *Yapmamız gereken işlerdir.*

Veli ve öğrencilerin sorumluluk sahibi insanlar hangi özelliklere sahip olur? Sorusuna ilişkin bulgular

Veliler sorumluluk sahibi insanların vazifelerini, sözünü yerine getiren, duyarlı, herkesi düşünen, bencil olmayan, sabırlı, kararlı, hedefli, planlı, akıllı, bilinçli, yardımsever, güvenilir, ailesini düşünen, çocuklarına her konuda eğitim veren kişiler olarak görmektedirler.

Velilerin, “Sorumluluk sahibi insanlar hangi özelliklere sahip olur?” sorusuna vermiş oldukları bazı ifadeler şöyledir:

V1: *Çocuklarıyla ilgili her türlü eğitimi, ahlakı, inanç eğitimini yaptırmaları gerekir.*

V4: Yardımsever olur, yardımcı olur. Ortaklaşma-paylaşmacı olur.

V5: Erkek ya da kadın olsun önce ailesini düşünür. Çalışmak zorundasın evde ailen var. Daba çok çalışacaksın daha çok düşüneneceksin.

Veli ve öğrencilerin kendilerini sorumluluk sahibi olarak nasıl gördüklerine ilişkin bulgular

Velilerin çoğu (19) kendisini sorumluluk sahibi görürken sorumluluk sahibi olarak görmeyen veli bulunmamaktadır.

Velilerin, “Kendinizi sorumluluk sahibi görüyor musunuz?” sorusuna vermiş oldukları bazı ifadeler şöyledir:

V3: Evet, görüyorum. Evimle ilgileniyorum, çocuklarımla ilgileniyorum. Sorumsuz biri olduğumu düşünmüyorum.

V5: Tabi, tabi. Ev annesi olarak her şeyden sorumluyum.

V13: Elimden geldiği kadar evime, çocuklarıma karşı yapıyorum. İşimi görüyorum, evini temizliyorum. Büyüklein bir ihtiyacı görsem yaparım.

Öğrencilerin, “Kendinizi sorumluluk sahibi olarak görüyor musunuz?” sorusuna ilişkin bulguları incelendiğinde, öğrencilerin çoğunluğu (17) kendini sorumluluk sahibi görüyorum cevabını verirken iki öğrenci kendini sorumluluk sahibi olarak görmediğini, bir öğrenci ise bazen gördüğünü ifade etmişlerdir.

Veli ve öğrencilerin “Sorumluluklarınızı yerine getirdiğinizde nasıl hissedersiniz?” sorusuna ilişkin bulgular

Sorumluluklarını yerine getiren velilerin genel olarak mutlu, huzurlu ve rahat hissettikleri verilen cevaplardan elde edilmiştir.

Velilerin, “Sorumluluklarınızı yerine getirdiğinizde neler hissedersiniz?” sorusuna vermiş oldukları bazı ifadeler şöyledir:

V1: Mutlu oluyorum, çocuklarımla huzurlu gördüğümde huzurlu oluyorum.

V9: Mutlu oluyorum. Daba istekli oluyorum. Bunu yapabiliyorsam diğerlerini de yapabilirim diyorum.

V13: Evimi temizlerken rahat hissediyorum. Büyüklein ihtiyacı karşıladığımda da. Ama çocuklarla ilgilendiğimde bazen yorucu oluyor.

Sorumluluklarını yerine getiren öğrencilerin çoğu mutlu, huzurlu (11), iyi (6) ve güzel (5) hissederken bir şey hissetmeyen bir öğrenci bulunmaktadır.

Öğrencilerin, “Sorumluluklarınızı yerine getirdiğinizde neler hissedersiniz?” sorusuna vermiş oldukları bazı ifadeler şöyledir:

Ö20: Güzel hissediyorum. Mutlu hissediyorum.

Ö17: İyi biri gibi hissediyorum.

Ö8: Güzel, iyi hissediyorum. Mutlu oluyorum.

Veli ve öğrencilerin “Sorumluluklarınızı yerine getirmediğinizde nasıl hissedersiniz?” sorusuna ilişkin bulgular

Velilerin, “Sorumluluklarınızı yerine getirmediğinizde neler hissedersiniz?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar değerlendirildiğinde; sorumluluklarını yerine getirmeyen veliler genel olarak kötü, rahatsız, suçlu ve üzgün hissetmişlerdir.

Velilerin, “Sorumluluklarınızı yerine getirmediğinizde neler hissedersiniz?” sorusuna vermiş oldukları bazı ifadeler şöyledir:

V5: Neden yerine getirmediğim diye üzülüyorum. Rahatsız hissediyorum. Yerine getirdiğim zaman rahatlıyorum. Sanki yük kalkmış gibi oluyor.

V7: Yapamadığım yerde üzülüyorum. Kendimi sorguluyorum, önceden cabildim bazı şeyleri çocuklarıma verememişim, onları farklı yapardım diye düşünüyorum.

V15: Mahcup oluyorum. Diyelim ki eşimin gömleğini ütüleyemediğimde mahcup oluyorum.

Öğrencilerin, “Sorumluluklarınızı yerine getirmediğinizde neler hissedersiniz?” sorusuna ilişkin bulguları incelendiğinde çoğu öğrenci kötü (10), üzgün (6) ve mutsuz (2) hissederken, bir şey hissetmediğini belirten bir öğrenci bulunmaktadır.

Öğrencilerin, “Sorumluluklarınızı yerine getirmediğinizde neler hissedersiniz?” sorusuna vermiş oldukları bazı ifadeler şöyledir:

Ö6: *Kötü hissedirim.*

Ö8: *Onu yapamadığımda kötü hissediyorum. Görevimi yerine getirmediğimi düşünüyorum.*

Ö17: *Kendimi boşta gezen biri gibi hissediyorum.*

Velilerin, “Sorumluluk değerinin kazandırılmasında çocuğunuza örnek olduğunuzu düşünüyor musunuz?” sorusuna ilişkin bulguları

Sorumluluk değerinin kazandırılmasında veliler çocuklarına örnek olduklarını düşünmektedirler. Velilerin bazıları (5) ise elinden geleni yaptıklarına, örnek olmaya gayret ettiklerini belirtirken, bir veli örnek olmadığını düşünmektedir.

Velilerin, “Sorumluluk değerinin kazandırılmasında çocuğunuza örnek olduğunuzu düşünüyor musunuz?” sorusuna vermiş oldukları bazı ifadeler şöyledir:

V3: *Elimden geldiği kadar örnek olmaya çalışıyorum ancak yetiyor muyum bilmiyorum.*

V8: *Herhalde olamıyorum. Biraz sinirliyim, sabır gerektiriyor. Üzerimize düşen görevleri yapıyoruz.*

V15: *Düşünmüyorum, şu dönemde özellikle sorumluluğunu hiç bilmiyor.*

Velilerin “Sorumluluk değerinin kazandırılmasında çocuğunuza nasıl örnek olduğunuzu düşünüyorsunuz?” sorusuna ilişkin bulguları

Veliler çocuklarına örnek olurken söyleyerek, yönlendirerek, anlatarak (15), davranışlarıyla (6), her ihtiyacını karşılayarak (2) ve dikkatli ve kontrollü bir şekilde (2) örnek olduklarını belirtmişlerdir.

Velilerin, “Sorumluluk değerinin kazandırılmasında çocuğunuza nasıl örnek olduğunuzu düşünüyorsunuz?” sorusuna vermiş oldukları bazı ifadeler şöyledir:

V5: *Her zaman büyüğümüzün, küçüğümüzün sorumluluğunu düşünmek zorundayım. Benim çocuklarımı yönlendirmem gerekiyor. Onlar çocuk, bir şey olsa kendimde bata hissediyorum. Ben yapmadım da böyle oluyor, kendimde arıyorum.*

V11: *Üzerlerine düşenleri yaptırmaya çalışıyorum. Sorumluluklarını bilirler, ona göre davranırlar. Bence çocuklara sert, sinirli tutumdan ziyade anladıkları şekilde anlatmak etkili oluyor.*

V20: *Yaptığım işlerin açıklamasını yapıyorum. Ben bunu yapıyorum, bu benim sorumluluğum. Senin de sorumlulukların var, yatağını toplamak, oyuncaklarını toplamak gibi. Telkin ediyorum.*

Öğrencilerin, “Sorumluluk değerinin kazanılmasında kimleri örnek alıyorsunuz?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar değerlendirildiğinde; öğrenciler sorumluluk değerinin kazanılmasında en çok ailesindeki kişileri örnek aldıklarını ifade etmişlerdir. En çok annelerini (14), babalarını (9), ablalarını (4) örnek alırken daha sonra öğretmenleri ve abileri sıralamayı izlemiştir.

Öğrencilerin, “Sorumluluk değerinin kazanılmasında kimleri örnek alıyorsunuz?” sorusuna vermiş oldukları bazı ifadeler şöyledir:

Ö17: *Annem çünkü bizim ve evimizdeki büyüklerin dediklerini yapıyor. Babam da babaannemin ve annemin dediklerini yapıyor.*

Ö15: *Annem, babam, dedem. Mesela annem yemek pişiriyor ben de büyüyünce yemek pişiririm, babam da çalışıyor o yüzden örnek alıyorum. Dedem ineklere bakıyor.*

Ö11: *Annem ve babamı, öğretmenimi. Babam bize bakıyor, annem de bize bakıyor. Öğretmenim bize ders öğretiyor, çok iyi davranıyor.*

Ö5: *Annemi, babamı, ablamı. Verilen dersleri yaptıktan sonra hemen öğretmenime atıyor ablam. Evdeki düzeninden dolayı annemi örnek alıyorum. Bize karşı sorumluluklarını yerine getirdiği için örnek alıyorum.*

Öğrencilerin, “Ailede sorumluluklarınız var mı? Nelerdir?” sorusuna ilişkin bulgular

Öğrencilerin, “Ailede sorumluluklarınız var mı? Nelerdir?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar değerlendirildiğinde en çok; odamı, kıyafetlerimi, oyuncaklarımı toplamak (8) yanıtını vermiştir. Beş öğrenci ailede sorumluluğunun olmadığını söylemiştir. Yatağımı düzeltmek (4), sofraya hazırlamaya yardım etmek (4), anneme yardım etmek (4), ev işlerine yardım etmek (2), söz dinlemek (2), kardeşime bakmak (1), su ve ekmek almak (1) verilen diğer cevaplardandır.

Öğrencilerin, “Ailede sorumluluklarınız var mı? Nelerdir?” sorusuna vermiş oldukları bazı ifadeler şöyledir:

Ö18: *Yatağımı toplama, kıyafetlerimi toplamak, sofraya yardım etmek, temizliğe yardım etmek, toz almak.*

Ö8: *Kardeşime bakmak, sofrayı hazırlamak, yatağımı topluyorum.*

Ö5: *Yatakları toplamada yardım ediyorum. Toz alıyorum. Ev işlerine yardım ediyorum. Sofrayı kuruyorum, yardım ediyorum.*

Öğrencilerin, “Okulda sorumluluklarınız var mı? Nelerdir?” sorusuna ilişkin bulgular

Öğrencilerin, “Okulda sorumluluklarınız var mı? Nelerdir?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar değerlendirildiğinde en çok; ödev yapmak (12), öğretmen sözünü dinlemek (8) ve ders dinlemek (4) verilen cevaplar arasındadır. Öğrencilerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

Ö3: *Var mesela ödevlerimi yapmak, okul kıyafetlerimi giymek.*

Ö5: *Ödevlerimi yapmak. Öğretmenime karşı sorumluluklarımı yerine getirmek, saygılı olup öğretmenimi dinlemek onu üzmemek.*

Ö6: *Zil çaldığı zaman sınıfa girmek, ödevlerimi yapmak. Arkadaşlarıma kötü davranmamak.*

Öğrencilerin, “Toplumsal sorumluluklarınız var mı? Nelerdir?” sorusuna ilişkin bulgular

Öğrencilerin, “Toplumsal sorumluluklarınız var mı? Nelerdir?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar değerlendirildiğinde; öğrenciler toplumsal sorumlulukları olarak en çok insanlara karşı saygılı ve sevgili olmak cevabını vermiştir. İnsanlara, yaşlılara yardım etmek, çevreyi temiz tutmak, büyükleri aramak, büyüklerine saygılı olmak, insanlara kötü davranmamak, dalga geçmemek, arkasından kötü söz söylememek, iyilik yapmak diğer verilen cevaplar arasında yer almaktadır. Toplumsal sorumluluklarının olmadığını belirten 4 öğrenci bulunmaktadır.

Öğrencilerin, “Toplumsal sorumluluklarınız var mı? Nelerdir?” sorusuna vermiş oldukları bazı ifadeler şöyledir:

Ö3: *İhtiyacı olanlara yardım etmek, iyilik yapmak, diğer insanlara saygılı olmak.*

Ö5: *Çevreyi korumak, başka insanlara karşı saygılı, merhametli olmamız. Küçüklere, büyüklere karşı sorumluluklarımız var.*

Ö6: *İnsanlara kötü davranmamak, dalga geçmemek ve arkasından kötü söz söylememek.*

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada ilkökul öğrencilerinin ve bu öğrenci velilerinin sorumluluk değerine ilişkin algılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim kullanılmıştır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ise betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırma sonucunda velilerin ve öğrencilerin sorumluluk algıları incelenmiştir. Velilerin sorumluluk algıları aileye karşı sorumluluk, vatandaşlık sorumluluğu, topluma karşı sorumluluk ve görev bilinci olmak üzere dört temada toplanmıştır. Veliler daha çok aileye karşı sorumluluk üzerinde durmuşlar ve sorumluluğu çocuklarının eğitimi ve bakımı olarak görmüşlerdir. Babalar sorumluluğu çocukların her türlü ihtiyacını karşılamak olarak görürken anneler evin sorumluluğu, eşinin ve çocuklarının sorumluluğu olarak görmektedirler. Görev bilinci temasında görevler, yapılması gereken işler daha çok kodlanmıştır. Topluma karşı sorumluluk temasında misafirler, akrabalar, komşular ve arkadaşlar kodlanmıştır. Vatandaşlık sorumluluğu temasında vatani ve milleti düşünmek olarak kodlanmıştır. Kişisel bakım, sağlıklı olma, çevreye karşı sorumluluk, dini sorumluluk gibi temalarda yanıt veren veli olmamıştır. Öğrencilerin sorumluluk algıları incelendiğinde ise aileye karşı sorumluluk, akademik sorumluluk, çevreye karşı

sorumluluk ve görev bilinci olarak dört temada elde edilmiştir. Öğrenciler, akademik sorumluluk üzerinde durarak ödevlerini yapmak ve ders çalışmak gibi kodlarla cevap vermişlerdir. Kiranlı-Güngör ve Bostan-Güzel (2017) beş ile altı yaş aralığındaki 26 okul öncesi öğrencisi ile yaptıkları çalışmada “sorumluluk nedir?”, sorusu için sınıfta yaptıkları tartışmada öğrenciler öz sorumluluk, annenin ve babanın sorumluluğu gibi cevaplar vermişlerdir. Sorumlulukları içerisinde öğretmenin kurallarına uyma, anne-babaya yardım, ödevlerini yapmak, odalarını düzenlemek gibi cevaplar bu araştırma ile benzerlik göstermektedir. Karakuş, Çağlayan ve Kartal (2016, s. 17) ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin sorumluluğu tanımlaması adlı çalışmalarında öğrenciler çoğunlukla sorumluluğu ödevini yapma ve verileni yerine getirme cevabını vermişlerdir. Öğrencilerin sorumluluk algılarında görev bilinci temasında yapılması gereken işler olarak kodlanmaktadır. Aileye karşı sorumluluk temasında, anneye yardım etme ve ev işlerine yardım etme gibi kodlar kullanılmışlardır. Sapsağlam (2017, s. 297), okul öncesi dönem çocuklarının sorumluluk değeri algılarını çizdikleri resimler ve sözlü ifadeler yoluyla incelememiş ve okul öncesi çocukları çizdikleri resimlerde daha çok ev ortamını kullanmışlardır. Bu durum çocukların öncelikle aile ortamındaki sorumluluklarını bildiğini ve ailenin çocuklar üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu çalışma ile çevreye karşı olan sorumluluk, çöp atmama koduyla öğrencilerin oluşturduğu bir temadır.

Veliler sorumluluk sahibi insanları; vazifelerini, sözünü yerine getiren, yardımsever, duyarlı, ailesine bağlı, çalışkan insanlar olarak görmektedirler. Ayrıca çalışmaya katılan veliler kendilerini sorumluluk sahibi olarak gördüklerini, sorumluluklarını yerine getirdiklerinde mutlu, huzurlu ve rahatlamış hissederken sorumluluklarını yerine getirmediğinde huzursuz, üzgün, rahatsız hissetmektedirler. Çalışmaya katılan öğrenciler sorumluluk sahibi insanları çalışkan, dürüst, görevlerini yerine getiren, iyi davranan insanlar olarak belirtmişlerdir. Bu soruya bazı öğrenciler cevap verememiş, bilmediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin çoğu kendini sorumluluk sahibi olarak görmektedir. Sorumluluklarını yerine getirdiklerinde mutlu, huzurlu, iyi hissederken getirmediğinde kötü, üzgün, mutsuz hissetmektedirler. Karakuş, Çağlayan ve Kartal'ın (2016, s. 16) çalışmasında öğrenciler sorumluluklarını yerine getirdiklerindeki duygularını, mutlu olmak, güvenilir olmak, rahatlamak şeklinde ifade etmişlerdir. Sorumlu oldukları davranışı yerine getirmediğinde ise üzüntü, mutsuzluk, huzursuzluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan bu çalışma ile bulgularımız benzerlik göstermektedir.

Sorumluluk değerinin kazandırılmasında velilerin çoğunluğu çocuğuna örnek olduğunu düşünmektedir. Velilerden, elinden geleni yaptıklarını belirterek çocuklarının sorumluluk değerine sahip olup olmadığını velilerde bilmediklerini ifade etmişlerdir. Veliler çocuklarına; sözlü olarak, anlatarak ve davranışlarıyla örnek olduklarını belirtmektedirler. Velilerin tamamına yakını sözlü olarak örnek olduklarını belirtmişlerdir. Ünlüer (2012, s. 114), çalışmasında sorumluluk değerinin kazandırılmasında veli görüşlerini ele almıştır. Öğrenci velilerinin tamamına yakını çocuğunun görevlerini yerine getirmesi konusunda sözlü olarak uyardığını belirtmişlerdir. Ancak çocukların sorumluluk değerini kazanmasında sözlü uyarı yeterli olmamaktadır.

Öğrenciler sorumluluk değerini kazanırken en çok anne, babalarını örnek almaktadırlar. Anne ve babalarının işlerini yaptıklarını, onlara baktıklarını ve ilgilendiklerini belirtirken, abla, abi, dede ve öğretmen ise verilen diğer cevaplardandır. Ünlü (2019, s. 281-282), ilkokul öğrencilerinin değer yönelimlerini ahlaki ikilem hikayeleri kullanarak incelemiş ve ilkokul öğrencilerinin sorumlu davranışları üzerinde yakın çevrenin etkili olduğu, öğrencilerin sorumluluklarına uygun davranışlar sergilemesinde anne ve öğretmen başta olmak üzere yakın çevrenin onayını alma beklentisi etken olduğu belirtilmiştir.

Öğrencilere okulda, ailede ve toplumda olan sorumlulukları sorulduğunda okuldaki sorumluluklarını ödevlerini yapmak, öğretmenin sözünü dinlemek ve ders dinlemek olarak görmektedirler. Ailedeki sorumlulukları ise odalarını, oyuncaklarını, kıyafetlerini toplamak, anneye ve sofraya hazırlığına yardım etmek gibi cevaplar verirken ailede sorumluluklarının olmadığını söyleyen öğrenciler de bulunmaktadır. Topluma karşı olan sorumluluklarında ise en çok insanlara saygılı ve sevgili davranmak, yardımsever olmak, çevreyi temiz tutmak yanıtını vermekte iken topluma karşı sorumluluğunun olmadığını belirten öğrenciler ve sorumluluklarının farkında olmayan birçok öğrenci bulunmaktadır. Sezer ve Çoban (2016, s. 33-34), ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değer algılarının ne olduğu ve sınıf düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit edildiği çalışmada öğrencilerin vatandaş sorumluluğunun derslerde işlenmesine rağmen bilinmediğini, çevreye ve doğaya karşı sorumluluğun önemsenmediğini belirtilmektedir.

Öğrencilerin ve velilerin sorumluluk değeri kazanımında yeterli olmadıkları düşünülmektedir. Velilerle daha çok iletişim halinde olunmalı, evde yapılabilecek etkinliklerle desteklenmelidir. Aktepe (2015, s. 1527)

alışmasında ğrencilere çeşitli performans görevleri vermiş ve sonucunda olumlu dönütler almıştır. Çeşitli programlar ve çalışmalar ile öğrencilerde sorumluluk değeri farkındalığı oluşturulabilir. Yaman ve Anılan (2021) alışmasında etkinlik temelli değerler eğitimi görevleri ile dolaylı olarak sorumluluk değerini kazandırmayı amaçladığı çalışmada 6. sınıf öğrencilerine sorumluluk değerini kazandırmada etkili olmuştur. Bu alışmalar ğrenci ile kısıtlı kalmayıp velilerin de dahil olacağı Şekilde ayarlanabilir. Öğretmenler sadece derslerde değil program dışı etkinliklerle değer eğitimi sürecini destekleyebilir. Yeşil (2014), sorumluluk eğitimi amaçlı yapılan ğretim uygulamalarının yaşayarak öğrenme ağırlıklı, ğrenci merkezli, çocuğun kendini yönetmeyi öğrenmesine imkn sağlayan uygulamalar olması gerektiği, bunların belirlenip uygulanmasında belirleyici olan kişilerin de öğretmenler olduklarını belirtmektedirler.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

1. Öğrencilerin sorumlu davranışlar sergilemesinde yakın evre olan anne-baba-abi-abla-ğretmen önemli bir etken olduğu için program dışı etkinliklerle yakın çevreye yönelik seminerlerin verilmesi desteklenebilir.
2. Öğrencilerin ve velilerin sorumluluk değeri kazanımında yeterli olmadıkları düşünülmektedir ve velilerle öğretmenlerin daha çok iletişim halinde olması önerilmektedir.
3. Öğretmenler ve velilerin iř birliği ile öğrencilerin ve velilerin sorumluluk almaları yönünde evde yapılabilecek etkinlikler önerilmektedir.

Etik Beyan

“*Veli ve ğrenci Bakış Aırsıyla Sorumluluk Değeri*” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Gerekli olan etik kurul izinleri Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulu’nun 05/06/2020 tarih ve 2020/06-02 sayılı kararı ile alınmıştır.

Kaynakça

- Aktepe, V. (2015). 5. sınıf ğrencilerinin sorumluluk değerinin geliştirilmesine yönelik bir performans görevi uygulaması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(4), 1511-1534.
- Altunok al, İ. ve Yeşil, R. (2019). Okul ncesi dönem çocuklarının sorumlu davranma düzeylerini belirleme leği: Geçerlik ve güvenirlik alışması. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 2415-2431.
- Aydın, M. Z. (2013). *Sorumluluk*. Ankara: Nobel.
- Bolay, S. H. (2004). Aşkın değerler buhranı. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, 26-28 Kasım 2004. İstanbul.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. M. Bütün ve S. B. Demir (Ed.). Ankara: Siyasal.
- etin, F., etin, Ő. ve Bingöl, S. (2021). Investigation of values teaching reponsibility perceptions of prospective teachers. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 13(3), 2497-2512.
- Çelikkaya, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2017). Veliler, ğrenciler ve sosyal bilgiler ğretmenlerinin 2005 programdaki değerlere ilişkin değer hiyerarşileri, gerekçeleri ve nerileri. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(8), 243–264. doi: 10.20860/ijoses.33856.
- Demir, F. ve Merter, F. (2019). Değer aktarma yaklaşımına göre hayat bilgisi dersinde sorumluluk eğitimi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(29), 20-38. doi: 10.29329/mjer.2019.210.2.
- Deveci, H. ve Selanik-Ay, T. (2009). İlkretim ğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değer eğitiminin insani değerler leği ile sınılanması* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Eyüboğlu, S. ve Cimcoz, M. A. (2019). *Platon-Devlet*. İstanbul: Türkiye İř Bankası Kültür Yayınları.
- Gulec, S. ve Yalcin, A. (2020). The value of responsibility in the point of view of the 5th grade students, *International Journal of Educational Methodology*, 6(1), 123-133. <https://doi.org/10.12973/ijem.6.1.123>.
- Karakuş, C., ağlayan, T. K. ve Kartal, A. (2016). İlkokul ğrencilerine gre sorumluluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 49(1), 1–19. doi: 10.1501/auebfd.v49i1.2546.
- Kiranlı-Güngör, S. ve Bostan-Gzel, D. (2017). The education of developing responsibility value. *Journal of Education and Training Studies*, 5(2), 167-179. doi: <http://dx.doi.org/10.11114/jets.v5i2.1361>.
- Kuuradı, İ. (2016). *İnsan ve değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character: how our schools can teach respect and responsibility*. New York: Bantam Books.
- Özerbaş, M. A. ve Gündüz, M. (2014). Sorumluluk değerinde proje tabanlı öğrenmeyle öğretiminin ilkretim 3. sınıf ğrencilerinin tutumlarına etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(32), 520–532.
- zen, Y. (2015). *Sorumluluk eğitimi*. Ankara: Vize.

- Resmî Gazete (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu, Sayı: 14574.
- Sağlam, H. İ. ve Kaplancı, B. (2020). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin sorumluluk düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(2), 641–649. doi: 10.24106/kefdergi.693440
- Selanik-Ay, T. ve Dal, S. (2014). İlköğretim öğrencilerinin yazılı anlatım ürünlerine göre sorumluluk değeri algıları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 78-93.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65. doi: 10.1016/S0065-2601(08)60281-6
- Such, E. ve Walker, R. (2006). Being responsible and responsible beings: Children's understanding of responsibility. *Children & Society*, 18(3), 231-242. https://doi.org/10.1002/chi.795
- Uzunkol, E. ve Yel, S. (2016). Hayat bilgisi dersinde uygulanan değer eğitimi programının özsaygı, sosyal problem çözme becerisi ve empati üzerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 41(183), 267-292. doi: 10.15390/EB.2016.5550
- Sapsağlam, Ö. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının değer algılarının çizdikleri resimler ve sözlü anlatımlarına göre incelenmesi: Sorumluluk değeri örneği. *Eğitim ve Bilim*, 42(189), 287-303. doi: 10.15390/EB.2017.7002
- Sezer, A. ve Çoban, O. (2016). Ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değeri algıları. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 22-39. doi: 10.29065/usakead.232420.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2018). *Değer*, [www.tdk.gov.tr], Erişim tarihi: 21.04.2020.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2018). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ünlü, İ. (2019). İlkokul öğrencilerinin değer yönelimlerinin ahlaki ikilem hikâyeleriyle incelenmesi: Sorumluluk değeri örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 265-287.
- Ünlüer, G. (2012). Sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin kazandırılmasına ilişkin veli görüşleri. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 3(6), 95–116.
- Yaman, E. (2016). *Değerler eğitimi*. Ankara: Akçağ.
- Yaman, H. ve Anılan, B. (2021). Values education in science lessons with activities: Responsibility value. *Science Education International*, 32(3), 237-247. https://doi.org/10.33828/sei.v32.i3.7
- Yeşil, R. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin okul öğrenmelerindeki öğrenme sorumluluklarını yerine getirme düzeyleri. *Ululararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 10(1), 1214-1237.
- Yeşil, R. (2014). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin sorumluluk eğitimi stratejilerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2), 282-294.
- Yeşil, R. (2015). Lise öğretmenlerinin sorumluluk eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(2), 630-652.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

EXTENDED ABSTRACT

School and education have been in a position to gain a certain profession and skill in the past, it has been a pioneer in raising human values and behaviors in the recent years. Kuçuradi (2016, p. 5), in the relationship with people and herself/himself of the individual his/her close circle has associated the foundation of forming integrity by future and past ties with understanding of value. According to Kuçuradi (2016, p. 5), human have evaluated itself, other people, events, situations and one by one things as a feature of human structure. The person, while making the assessment, it makes according to the general value judgments that are suitable and validity to own value. Yaman (2016, p.18), “Values are the superior features that make us, our family, our society and our nation generally humanity worthwhile” explained in the form. The values owned by the person are the factors that will determine person' point of view, personality and life in the future. Therefore realizing of the values the individual, gaining these values, acquiring new values eventually these values need to make cornerstone of personality. There are skills that have been gained since childhood, to reach a healthy mood of individuals in the future. Responsibility is the most effective character feature to be an honorable and virtuous person who is principled, non-conflicting, has self-esteem and social respect while performing the adult individual's self-fulfilling needs (Özen, 2015, p. 9). Looking at the literature; Devci and Selanik-Ay (2009) asked to keep a diary of primary school students, and they determined the values of daily life according to their diaries. When you look at the results of the researches, it is seen that the values of responsibility are the most in the journals. In the human values education prepared by Dilmaç (2007, p. 92), were examined by Dilmaç the effects of students is gaining human values and as a result of the program were revealed that there was an increase in levels of responsibility, friendship, peacefulness, respect, honesty, tolerance. In the work of Aktepe (2015, p. 1517), students were given a performance task to improve the value of responsibility. The students fulfilled their responsibilities with their performance duties and learned by living them. They have developed a positive attitude about the value of responsibility. Sezer ve Çoban's (2016, p. 33) study, prepared mind map forms and asked students what the expression of responsibility evokes in them. He determined what is the perceptions of responsibility value of secondary school students and whether

differentiated according to their class level. elikkaya and Krmloğlu (2017, p. 258) in the works revealed the value hierarchy and justifications of students, teachers and parents. Responsibility value of students, teachers and parents has entered the top five in the value hierarchy. zerbaş ve Gündüz (2014, p. 529) examined the impact on student attitudes of the project-based learning approach of responsibility value in primary school third (3rd) class life science course. And as a result of the study, there was seen an increase in attitude scores of students in the experimental group in terms of self –care and task awareness. Project–based teaching practices have been proposed for learn by doing and living of students, provide active participation and ensuring lasting learning). The individual have been earned values from the family until he/she reaches school age, and he/she have been earned his values both in the family and at school after reaching school age. In order for to be healthy the value education at school, parents also should be conscious about value education. Students' being self-awareness of values they will gain and also being conscious is part of this process.

The main purpose of this study is to reveal the perceptions of primary school students and their parents about the value of responsibility. For this general purpose, answer have been sought by asking students the following questions: “What do you understand when it comes to responsibility?”, “What features does it have responsible people?”, “ Do you see yourself as responsible?”, and “ What do you feel when you fulfill and do not fulfill your responsibilities?”, “ Who do you takes as an example in gaining the value of responsibility?”, “Why?”, “Do you have responsibilities at school, family and community?”, “ what are they, if any?”. For this general purpose, answer have been sought by asking parents the following questions: “What do you understand when it comes to responsibility?”, “What features does it have responsible people?”, “Do you see yourself as responsible?”, and “What do you feel when you fulfill and do not fulfill your responsibilities?”, “Do you think you are an example to your children in gaining the value of responsibility?”, “Why?”.

Phenomenology, one of the qualitative researches patterns, was used in the research. The working group of the research was formed by voluntary participation of 20 volunteer students and parents of these 20 students, the students who studied in the 2-B class of the Oktay Altuntaş Primary School in Bayburt province Aydintepe district in the spring term of 2019 2020. Semi–structured interview form was used to collected the data. The interview forms of parent and students have been created separately. During the process of creating the interview forms, two classroom teachers and two experts in the field of education were interviewed. There were interviewed one to one (personally) with student and parents. Descriptive analysis have been used in the analysis of the data. A cod has been given to each participant in the analysis of the data. The codes have been used as V1, V2, V3 for parents, 1, 2, 3 for students. Themes were created according to the data. The given answers were read and edited. The findings were transferred to the tables and the statements of the participants were quoted.

Parents' perceptions of responsibility are grouped into four themes: responsibility to the family, citizenship responsibility, responsibility to society and duty consciousness. Parents focused more on responsibility towards the family and saw the responsibility as the education and care of their children. In the theme of duty awareness, tasks and tasks that need to be done are more coded. In the theme of civic responsibility, it is coded as thinking about the homeland and the nation; guests, relatives, neighbors and friends are coded with the theme of responsibility to society. Parents see responsible people as people who fulfill their duties, promises, helpful, sensitive, attached to their family, hardworking people. In addition, the parents who participated in the study feel that they are responsible; they feel happy, peaceful and relaxed when they fulfill their responsibilities, while they feel restless, sad, and uncomfortable when they do not fulfill their responsibilities. The majority of parents think that they are an example for their child in gaining the value of responsibility. The parents stated that they did their best and stated that they did not know whether the parents had the responsibility value of their children or not. Parents state that they are an example to their children verbally, by telling them and by their behavior. Almost all of the parents stated that they were verbally exemplary. When looking at the findings regarding students' views; students handled responsibility on four themes. These are responsibility towards family, academic responsibility, responsibility towards environmental and duty awareness. When students are asked about their responsibilities in school, family and society, they see their responsibilities in school as doing their homework, listening to the teacher's word and listening to the lesson. While their responsibilities in the family are such as collecting their rooms, toys, clothes, helping the mother and preparing the table, there are also students who say that they have no responsibilities in the family. On the other hand, there are

many students who are unaware of their responsibilities to society and students who state that they have no responsibility to society while giving answers to their responsibilities to society, to be respectful and dear to people, to be helpful, to keep the environment. Students mostly saw themselves as have responsibility; there are also students who do not see themselves as responsible. They saw the responsible people as smart, honest and planned. While most of the students who fulfill their responsibilities stated that feel happy, peaceful and good; the students who do not fulfill their responsibilities stated that they feel bad, sad and unhappy. The people whom he/ she takes as an example in gaining the value of responsibility are mother, father, sister, brother, teacher, grandfather and aunt. Students most give an answer to the questions relating to responsibilities in the school as do homework, listen to do words of teacher, listen lesson, not dropping litter, respect to the teacher and manager, not to behave badly to friends, not to damage the items. They answered to the questions relating to responsibilities of family as cleaning their room, clothes, toys, helping their mother, tidying their beds, helping to prepare tableware. The number of people who thinking there have not responsibility in the family is also high. Students answered to the questions relating to responsibilities of society as being respectful and dear to people. Among other answers are helping erdlerly people, keeping clean and protect the environment, calling elders, respect elders, not to behave badly to person, not to make fun, doing goodness. There are students who said they have no responsibilities in the society. When the results of the research are examined, the parents mostly focused on responsibility towards the family. The most important responsibility of both mothers and fathers is their children' education and care. While fathers see responsibility as meeting all the needs of their children, mothers see as the responsibility of house, responsibility of their husband and children. Parents did not respond to themes such as personal care, being healthy, responsibility of the environment, religious responsibility. The majority of parents think that set an example to their children. Nevertheless, the numbers of parents who say they are doing their best but do not know whether their children have responsibility value is also not to be underestimated. Parents stated that they set an example by telling, explaining and by their behavior generally. Almost all parents set an example by telling. Nevertheless it is not enough for children in gaining responsibility value of children. When students' answer are evaluated, students most emphasizes on academic responsibility. In this theme, they answered do their homework, study lesson. As in parents, students did not answer such as in the themes interpersonal relations, personal care, being healthy, responsibility of citizenship. Students and parents generally saw themselves as have responsibility. While they felt happy, peaceful and good when they fulfill their responsibilities, they felt bad, sad and unhappy when they did not fulfill their responsibilities. Students stated that do job of their mother and father, look after their families, interested in their families. Sister, brother, grandfather and teacher are given one of the other answers. Students demonstrated that of the responsibilities in the school as of do their homeworks, listen to do words of teacher, listen lesson. While they answered at the responsibilities of family as gather their room, clothes, toys, helping their mother, helping to prepare tableware, there were students who said that they have not responsibility in the family. Students most answered in the responsibilities toward society that being respect and dearness to people, being helpful and keeping cleans the environment. There were students who said they have not responsibility in society.

There are many students who are unaware of their responsibility. According to the research result, the following suggestions can be made: It is believed that it is not enough for students and parents to realize the importance of responsibility. Students should be more in touch with parents, should be supported by activities that can be done at home. Aktepe (2015, p. 1527) gave students various performance tasks in his research and received positive feedback as a result. Awareness of personality value can be constituted by various programs and studies. These activities are not limited to students and can be organized to include parents as well. Teachers can support the process of value education not only in the classroom, but also in extracurricular activities.